

ŽIVLJENJE IN SVET

TEDENSKA PRILOGA PONEDELJSKE IZDAJE »JUTRA«

ST. 9.

V LJUBLJANI, 19. OKTOBRA 1935.

KNJIGA 18.

O. SCHOLDERER

GOSLAR

OD JAJCA DO ORGANIZMA

ed nastankom stroja in organizma so bistvene razlike in nikjer se ne zavemo brezdna, ki zija med živim in tako zvanim mrtvim svetom, bolje, nego če primerjamo potek obeh teh nastankov.

V trenutku, ko se preprosta stanica, živalsko jajčece, oplodi, se prične živo gibanje. Čim se je jedro te stanice združilo z moško spolno klico, se prične jajčece deliti, sprva v dve stanici, potem v štiri, osem, šestnajst itd., dokler ne nastane kup stanic, ki so ga prav dobro označili kot »morula«, murvova jagoda. V tem kupu nastane votlina, ki se čedalje bolj veča, dokler ni staničje okrog njega samo še kožica nekakšnega mehurčka. Sedaj se zgodi odločilna sprememba. Mehurček se namreč vboči, kakor bi vbočili gumijevo žogo s prstom. S tem nastaneta dve plasti, vnanja in notranja. Mesto, kjer se je mehurček vbočil, se imenuje prausta in iz njih nastane pozneje zadnji del živali. K prvotnima dvema plastima pride še tretja, vmesna. Iz vseh treh pa se razvijejo organi telesa. Vnanja plast se spremeni v kožo, čutila, hrbtenični mozeg in možgane, notranja v črevesje in njegove priveske, n. pr. jetra, srednja pa med drugim v okostje, mišičje itd.

Tako nekako se v splošnem razvija kakšen krkon, a v bistvu vsak drugi vretenčar. Vse gre po nekem načrtu kakor pri nastanku stroja, samo da vplivajo tam gradilne sile od znotraj navzven, pri stroju pa od zunaj.

Vprašali so se, kakšne so te sile in kaj jih ravna, kakšni so odnosi med posameznimi deli embrija? Napravimo poskus. Jajčece krkrona, ki se je pravkar razdelilo v obe prvi stanici, razdelimo s tenko zanko v dve samostojni stanici. Če jima damo, da se razvijeta dalje, nastaneta dve mladi živalci, ki sta nekaj manjši nego normalno, a nimata drugače nobenih napak. Isto dosežemo z razpolovitvijo naslednjih stopenj do morule. Toda pri tem moramo paziti, da se držimo živalske somerne ravni. Če zadržujemo n. pr. bodočo zgornjo polovico od spodnje, dobimo iz zgornje polovice sicer normalen embrio, iz spodnje pa le kos trebušnega dela. V poznejših stadijih se zadržnitev ne posreči več in ne dobimo več popolnih živali.

Kaj nam povedo ti poskusi? Povedo nam, da se v početku razvoja kakšna izguba še lahko izravna, tako da nastane normalen organizem, čeprav se je del substance izgubil; pozneje pa so posadini deli klice že preveč razviti. Uravnavajoča sila žive snovi je imela v sporu o bistvu življenja veliko vlogo in jo še ima, kajti z upravičenostjo so tu zaslužili pojav, ki ga izven življenja ne najdemo, Sicer se tudi razbit kristal v hranilni raztopini lahko dopolni v popolno obliko, toda bistvo tega regulacijskega pojava je čisto drugačno.

Vprašali so se tudi, kaj nastane n. pr., če izrežejo košček vnanje plasti kakšne krkonove klice v stadiju vbočene žoge in ga potem presadijo naznotraj, na mesto notranje plasti. Ali postane potem koža kakor normalno ali stena pračrevesja?

Zgodi se drugo. To torej pomeni, da še ni bil dokončno določen za svojo nalogo. Če pa vzamemo v istem stadiju del tvoriva za bodočo hrbtenično okostje in mišičje ter ga presadimo na trebušno kožo, se ne razvije v to kožo, temveč nastavek hrbtenice navzlic drugemu enakega nastavku. Ta nastavek pa se stvori le v majhnem delu iz presajenega staničja, temveč iz staničja, ki bi moralo postati prav za prav trebušna koža. Presajeni kos je tedaj imel še moč, da je svojo novo okolico preuravnal po svojem lastnem pomenu.

Takšen kos mora imeti tedaj kakšne skrivnostne sile. Premišljevali so o tem dolga leta, eksperimentirali in dali takšnim kosom naziv »organizatorjev«, ker svojo okolico v nekem smislu organizirajo. Pokazalo se je tudi, da imajo ti organizatorji še bolj čudne moči. Iz ozke partije vnanje plasti nastanejo normalno mozgovina in možgani. Pod njo se v srednji plasti razvije hrbtenica s svojim mišičjem. Če izrežemo to partijo, ne nastane kakšna hrbtenica itd. iz vnanje plasti, temveč navadna koža. Če pa presadimo ta nastavek hrbtenice n. pr. na trebušni del pod vnanjo plastjo, nastane tam hrbtenični mozeg. Nastavek za hrbtenico in njeno mišičje ima tedaj moč, da vpliva na stanice vnanje plasti svoje okolice tako, da se razvijejo iz njih hrbtenični mozeg in možgani. Ali so električna ali žarilna dogajanja, ki pri tem učinkujejo, ali kemične snovi, ki se

preprosto oddajajo sosednim stanicam? Umorili so staničje, ki povzroča takšno preureditev, z vročino do 100 stop., z mrazom ali izsušenjem in so ga potem presadili na trebušno partijo vnanje plasti. Uspeh je bil isti kakor pri presaditvi živega staničja! S tem so dokazali, da so kemične snovi, ki učinkujejo.

O teh stvareh bi lahko poročali še premnogo drugih zanimivosti, a že iz tega je razvidno, kako zamotane stvari se dogajajo pri razvijanju bitij in kakšne fine sovisnosti so med poedinimi deli klice. Drugič pa vidimo, da zakonov organskega razvoja ne moremo istovetiti z zakoni v anorganskem svetu.

Po razpravi dr. E. Grafa — kkk

ČUDNA GLASBA NARAVE

PTICE POJO NESLIŠNO, SE NAUČE TUJIH JEZIKOV IN GOVORE SVOJA NAREČJA

Ljubitelj ptic in narave doživi lahko prav velika presenečenja. Zagledal je n. pr. črnega kosa, ki na široko odpira kljun, drug kos dela isto, zdi se ti, da ptici odgovarjata druga drugi, a kakor v nemem filmu ni slišati nobenega zvoka. Toda ptici v resnici pojeta, žal, pa s tako visokimi zvoki, da ujame človeško uho to petje le tedaj, če pride vmes izjemoma nekoliko nižjih zvokov. Šele gramofonske plošče so odkrile skrivnost tega »nemega« prepevanja in na zborovanju zoologov v Stuttgartu so predvajali raziskovalcem prav mične primere takšnih posnetkov človeškemu ušesu neslišnih ptičjih koncertov. Na gramofonske plošče je bilo namreč s pomočjo ojačevalcev in zvočnih zaslonov mogoče snemati te koncerte tako, da jih je moglo dojemati tudi človeško uho.

Zanimiva so bila predvajanja specifičnih napevov posameznih ptičjih vrst. Posamezne vrste imajo namreč svoje posebne napeve, ki se jih mladiči nauče od starih tako, kakor se človeški otrok navadi od staršev svoje materinščine. Pri mnogih ptičjih vrstah pa so napevi kar prirojeni. Mladim vrtnim penicam n. pr. ni potrebno, da bi jim stari požvižgavali posebno »himno« njihovega rodu, po nekoliko vajah in poskusih jo znajo same od sebe, le zadnjo fineso v predvajanju si pridobe še v izmeničnem prepevanju s starimi, ki se pomladi še spominjajo svojih napevov iz prejšnjega poletja, dočim so v mrzlem zimskem času molčali.

Toda nekatere ptice so sposobne naučiti se tudi napevov drugih vrst, tako rekoč tujih jezikov. Berlinska raziskovalca, zakonca Heinrothova, ki sta se bavila s pticami, sta vzela štiri tedne starega slavčka iz gnezda in ga redila

posebe. Slavček je kakšnih deset dni poslušal petje črne penice. V pozni jeseni je začel s prvimi bornimi poskusi prepevanja po napevih svojega rodu. Ni mu šlo dobro. A ko je začel prepevati pomladi, je mahoma in natančno posnemal petje črne penice, ki se ga je torej spominjal še čez pol leta. In pri tem petju je tudi ostal. Ptice torej lahko sprejmejo jezik drugega rodu, kar jim je zelo lahko, če se niso še izvežbale v svojem domačem jeziku.

Posebno razvit spomin za tuje napeve in še kaj drugega pa imajo ptice, ki jih štejemo med tako zvane »oponašalce«, n. pr. taščice, čopasti škrjanci, srakoperji in škorci. Te ptice čujejo vsakovrstne glasove in šume ter jih takoj vpletejo v svoje popevke. Na že omenjenem zborovanju zoologov v Stuttgartu so predvajali n. pr. petje nekega škorca. Jasno je bilo v tem petju slišati vsakovrstne primesi, kokodakanje kur, lajež psov, škrpanje koles, človeške glasove, udarjanje kovaških kladiv, trobanje avtomobilskih trob in peketanje pisalnih strojev. Dr. Götz, ki je izvršil ta posnetek, je začudenim učenjakom razložil, da gre za škorca, ki je živel dolgo na neki kmetiji, potem pa pri nekem kovaču in na zadnje v znanstvenem zavodu, v katerem deluje dr. Götz, in kjer je imel priliko, da se seznanil še z avtomobilskimi trobami in s pisalnimi stroji!

Seveda pa si ohranijo ptice tudi tedaj, če »govore v tujem jeziku«, neko posebno »izgovorjavo«, ki ne spominja samo na jezik njihovega rodu, temveč celo na posebno »dialektično« barvo, ki je v zvezi z značajem vse pokrajine, iz katere ptica izvira. Ruski slavci pojejo n. pr. čisto drugače nego nemški, v petju prvih je občutiti vso melanholijo širokih ruskih step, petje

drugih je živejše. To je bilo zelo različno slišati iz primerkov na gramofonskih ploščah, ki jih je predvajal dr. Götz. Če preseliš ruskega in nemškega slavca v Ameriko, pa ostaneta oba nena, očitno jima tam niti najlepša pokrajina ne godi. Češki čizek poje z drugačno zvočno barvo nego slovenski in kdor se temeljito bavi s temi stvarmi lahko že po petju kakšne ptice

spozna, kje se je rodila. To je ista kakor z ljudmi. Ribničan, ki bi živel dolgo v Ljubljani in se sčasoma še tako popolno navadil govoriti po načinu »ljubljskih srajc«, bi jo vendarle vse svoje življenje »zavijal« bolj ali manj po ribniško, da bi ga lahko vsak po tem spoznal.

Dr. F.—kc.

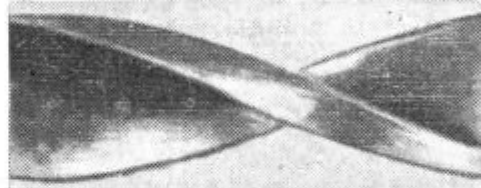
S K A K Š N I M M A T E R I A L O M D E L A T E H N I K A

Pri mnogovrstnosti tehničnih naprav je na prvi mah kar čudno videti, kako postopajo konstrukterji, da zmerom izberejo najprimernejši material za svoje konstrukcije. Še več. Inženjer zna celo požlahtniti svojstva materiala, ki mu je na razpolago z dodatki novih snovi, ki napravijo material sposoben za neke prav določne funkcije.

Dodatne snovi so marsikdaj potrebne v prav neznatnih količinah. Dostikrat je celo tako, da bi večje množine kakovost materiala pokvarile. Posebno nazoren primer je železo. Čisto železo je mehko in se v industriji ne more neposredno uporabljati. Šele primes čistejšega ogljika napravi železo trše, toda hkrati tudi bolj krhko. Največ ogljika vsebuje lito železo, kakršno teče iz p'lvžev. Ako hočemo lito železo požlahtniti, to se pravi: napraviti iz njega jeklo ali pa kovaško železo, mu moramo vzeti določen odstotek ogljika, da izgubi krhkost in postane elastično. Za izdelovanje jekla iz litega železa je našla tehnika celo vrsto postopkov, ki temelje vsi na tem, da se litemu železu v tekočem stanju odvzame točno toliko odstotkov ogljika, kolikor želimo, in da se razen tega potegnijo iz njega druge škodljive primesi, zlasti žveplo in fosfor. Na ta način pridobljena jekla se navadno imenujejo po izumitelju postopka n. pr. Siemens-Martinovo jeklo, Bessemerjevo jeklo itd. Seveda poznamo tudi jekla, ki imajo mimo ogljika tudi še druge primesi in se potem po le-teh tudi imenujejo: kromnikljevo jeklo, vanadijevo jeklo itd. Taka jekla so posebno trda in žilava.

Včasih čujemo pripovedke, da so že v srednjem veku poznali fužinarji načine

za požlahtnjevanje jekla z dodatkom drugih prvin, kar pa ni res. V srednjem veku so pa poznali železo z določno primesjo ogljika, to pa samo zaradi tega, ker v svojih primitivnih plavžih po-

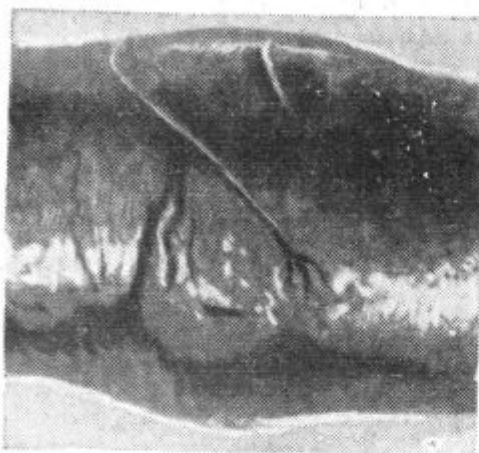

Jeklena palica četverkotnega prereza zasukana za 180°. Dober material mora prenesti tako obremenitev, ne da bi se njegova notranja struktura spremenila

polnoma čistega železa niti taliti niso mogli. Vzrok, da je bilo staro železo včasih tako dobro, je zgoj ta, da se je z žarenjem, to je s sežiganjem odvisnega ogljika prav zlahka pretvarjalo v kovaško železo. Današnja fužinarska tehnika je že na dokaj višji stopnji razvoja, ker ni navezana več samo na izkustva, ampak se lahko opira na vplivno pomočnico — kemijo, ki omogoča že v naprej določati svojstva različnih sestavljenih snovi. Nekdanje, po izkušnjah nabrano znanje se je moralo umakniti strogi vedi, ki nič več ne slepomiši in poskuša, ampak logično kombinira in sestavlja.

V mehaničnem pogledu je odvisna kakovost določenega materiala v največji meri od njega odpornosti proti silam, ki ga skušajo raztrgati. Ta odpornost nam pove, kako močno lahko dotični material obremenimo naateg, ne da bi se raztrgal, ali da bi se kakorkoli

neugodno spremenila njegova notranja struktura. Pri vseh zgradbah je namreč zelo važno, da se snovi, ki smo jih uporabljali, v nobenem pogledu ne spremenijo zaradi obremenitev, ki so jim izpostavljene. Lahko se n. pr. pripeti, da prav močna sila potegne material narazen. Snov se sicer ne pretrga, toda najmanjši snovni delci lahko pri

Stisnjen jekleni val ne sme nikjer počiti

tem spremene svojo obliko. Zaradi tega se seveda morajo spremeniti vsa svojstva materiala in sicer na ta način, da postane nasproti enakim silam mnogo bolj občutljiv, kakor je bil prvotno. Če uporabimo tak material za kako tehnično zgradbo, potem seveda ne bo mogla vzdržati naporov, ki bi jim zlahka kljubovala, če se prvotna struktura materiala ne bi bila neugodno izpremenila zaradi preobremenitve.

Sprememba notranje strukture je seveda na oko lahko nevidna. Ako se hočemo o njej prepričati, moramo material opazovati v velikih povečavi. V ta namen se mora najprvo izbrusiti v prav enake ploščice, v skoraj prozorne plasti, v katerih pod mikroskopom prav lahko zasledujemo vse deformacije. V resnici nam je drobnogled tudi šele pokazal, da so take spremembe notranje strukture materiala v resnici mogoče.

Vsak material se pred uporabo načeloma reskusi na pretrganje. Uveljavila so se določna pravila, po katerih se najprvo izdelava iz dotičnega materiala raztlačna palica določenih izmer, ki se potem v posebnem stroju tako dolgo obremenjuje na nateg, dokler se ne pretrga. Stroj pri tem beleži sile, s kateri

mi je bila palica obremenjena in vse deformacije, ki so jih sile povzročile. O vsakem materialu dobimo na ta način poseben raztržni diagram, po katerem lahko veččak brž posname vsa svojstva, ki ga zanimajo. V diagramu so posebno važna mesta, ki kažejo, kdaj in kako se je začela spreminjati struktura materiala pod vplivom sile ter količine, ki kažejo največjo dopustno obremenitev dotičnega materiala in ki se morajo pri konstrukciji upoštevati na ta način, da so posamezni deli v siceršnjem primeru obremenjeni globoko pod dopustno mero. Nikoli se ne smejo deli konstrukcije tako obremeniti, da bi se notranja struktura količakaj izpremenila.

Druga najvažnejša preizkušnja, ki se mora napraviti na vsakem gradbenem materialu, je obremenitev na pritisk. Ta preizkušnja sicer ni tako važna, kakor obremenitev na poteg, ker večina materialij vzdrži v tej smeri dosti večje sile. Na pritisk se mora zlasti preizkušati kameniti, glinasti in betonski material za vsakovrstne visoke in vodne zgradbe. Kovine se običajno preizkušajo na pritisk na ta način, da se v ravne ploskve vtiskavajo krogle določenega premera in se po globini odtiska po tabelah lahko takoj razbere dopustna obremenitev na pritisk.

Večina materialij je posebno občutljiva za menjajoče se obravnave, za sile, ki delujejo zdaj v tej, zdaj v obratni smeri, čas na pritisk, čas na poteg. V takem primeru izdrži material trajno dosti manjše sile, kakor bi mu jih lahko zaupali, če bi delovale trajno samo v eni smeri. Posebno vestno je treba preizkusiti jekla, iz katerih se izdelujejo vrteče se osi in gredi pogonskih in delovnih strojev. Zelo rado se namreč pripeti, da se gred med ležaji zaradi lastne teže nekoliko upogne, tako da nastopijo pri vrtenju zelo močne centrifugalne sile, ki še močneje upogibajo gred in sicer zaporedoma na vsem njenem obodu. Dostikrat se primeri, da se gred, ki je bila sicer pravilno ali celo premočno dimenzionirana, zaradi malenkostne upogiba pri vrtenju prelomi. Zlom osi in gredi pri strojih kažejo na konstruktivne napake, ki se jim je naitežje izogniti, ker se mora ravno pri tem strojnem elementu material naitesneje prilagoditi računu, kar pa je zelo težko doseči, že glede na to, da se zaradi prirodnega staranja materiala

njegove lastnosti nekontrolirano izpreminjajo. Material za izdelovanje gredi in osi se mora še posebej preizkusiti na zvoj, proti kateremu so zlasti kovine mnogo manj odporne, kakor proti pritisku in nategu.

Že iz teh bežnih primerov se vidi, da današnji inženjer ne more več dimenzionirati svojih konstrukcij na pogled in na slepo srečo, marveč mora računati vsaj s poglobitvami kakovostni

materiala, če hoče graditi varno in po znosni ceni. Uspehi preizkušanja materialij in upoštevanja njih posebnih lastnosti, se nam najjasneje pokažejo, če primerjamo dva, po obliki in konstrukciji že utaljena stroja, ki sta nastala v razdobju 20 ali 30 let: Novejši stroj je včasih za polovico lažji in pri tem celo trdnje zgrajen, nego njegov starejši tovariš.

(Po razpravi inž. J. Grossa — ni)

NESTANOVITNA ZEMLJA

Geolog vam pove, da se je naša premičnica Zemlja pogosto zvižala v krčih in da se bo bržkone še. Astronom vam pripomni, da isti planet neznansko naglo potuje okoli Sonca, 28 do 30 km na sekundo, ne da bi mi to zapazili, in da hiti s Soncem proti Herkulu.

Skratka, Zemlja je nestalna, in angleški geolog J. A. Steers je opravičeno naslovil svoje novo delo: *The Unstable Earth*. Pri tem pa se poglobitvo drži geomorfologije, najpomembnejših

vprašanj o ustroju in fiziologiji naše zvezde obhodnice.

Kot star drobec Sonca, se zdi, je Zemlja doživela velike spremembe, ki se še nadaljujejo na površju kakor brez dvoma tudi v globinah. Stvari se menda zaveda ljudska duša, ko prastaro dobo nazivlje »večni potres« (Moh. koledar okoli 1909). Tega pa ne smemo zamenjati z zasanjano bodočnostjo Fr. Albrechta, ki pravi v *Pesmih življenja* 1919:

Jaz sanjam veliki potres. Prva nestanovitnost: vsakdanji potres, pogosto

K. HONEGGER

OPOLDANSKA SOPARA (radiranka)

v zvezi z ognjeniškimi pojavi. Ta gibljivost je izzvala slismologijo, domiselno vedo, ki je omogočila marsikako dognanje: da nas n. pr. le pičila skorja (60 do 100 km kvečjemu) loči od tekoče snovi.

Kaj pa vzroki gibanj? Obče veljaven je izrek: skorja naše oble se grbanči in guba nalik jabolku, ki ga predolgo hraniš, Zemlja se hladi: trdna skorja mora delati gube, da ostane v stiku z globoko tvarino. To je jasno. Ali pa se Zemlja res še ohlaja? Nekateri dvomijo o tem. Vsekako se zmerom manj in gibljivost skorje bi se morala manjšati. Krize bi morale biti čedalje redkeje: v resnici so bile doslej štiri zadnja nam je rodila Alpe — odkar imamo sedimentacijo, usedanje.

Premakljivost zemske skorje je jako stara in nujna, toda razlage za njo so po Steersu različne. Mnogo se pričakajo o postanku gorstev in gubanju skorje, o pretrganju ravnovesja, ki povzroča potres. Trdno pa je to, da vsak potres izvira iz spremembe o skorji, posebno v tistih njenih delih, ki zdaj rastejo. Iz tega smemo sklepati, da nepotresni, mirni predeli ne ostanejo vekomaj taki. Evropo utegne doleteti trušč, ki je dal na svetlo pogorstva v srednji Aziji. In zapadni breg Tihega oceana je dokaj vetrnjaški.

Ob problemih geomorfologije se Steers dotika obrežnih črt in teras, potopljenih gozdov, sprememb morske gladine. Razina vod nasproti kopnemu je bila ob raznih dobah različna. Ondan je C. J. Gilbert dokazal, da se je močvirje v Romney-ju (južna Anglija) med neolitikom ponižalo, pozneje se dvignilo; zatem se je vnovič pogreznilo, se v rimski dobi spet povišalo in potlej zavzelo današnjo gladino. Nihče ne ve, kaj napravi jutri. Pojav je prav težko na splošno pojasniti. Vsekako pa se enotna razlaga ne zdi sprejemljiva. Dopustiti smemo, da se je ravnina (nivo) morij utegnila spreminjati. R. A. Daly je duhovito obrazložil podmeno, da ni bilo zmerom enoliko vode, saj v ledenih dobah so bile velike količine vezane v lednikih. A tudi kopno je moralo spreminjati svojo višino, pogostoma le krajevno. Vpričo nas se posamezni predeli vzpenjajo, blizu njih pa se drugi zopet sesedajo. Zadatek je zamotan, nekaj odgovornosti nemara zadene astronomijo.

Zemlja torej precej somaza. In kakor da to še ni dovolj, prihaja še Wegener s svojim premikanjem celin. Zajemljiva,

privlačna teorija, ki jo njen oče prav spretno prikazuje. Pierre Termier se je kar zatelebal vanjo. V knjigi »La Joie de connaître« priznava: »Wegenerjev nauk je zame lep sen, sen velikega pesnika. Človek ga skuša objeti, pa zapazi, da ima v naročju le nekaj hlapa ali dima. Mikaven je in obenem neprijemljiv. Ali na koncu vseh koncev pa vendar ne moremo reči, da ni prav nič istinitiga v Wegenerjevi teoriji.« Če ne drugega, je vsaj pobuda za nadaljnje iskanje.

Nedavno je E. Picard seznanil svoje tovariše v pariški Znanstveni akademiji s prikupno študijo, ki jo je zapustil pokojni Pierre Dive z univerze v Clermont-Ferrandu: »La dérive des continents et les mouvements intratelluriques«. Picard je v predgovoru poudaril misel, da bo treba resno upoštevati odmikanje kontinentov. Po Wegenerju namreč to še ni dokončano, temveč se nadaljuje. Razdrobljena Pangaja (vesoljna zemlja) še kroži po razdrobljeni Panthalassi (vesoljnem morju).

Primerjanje zemljepisnih dolžin med Evropo in Groenlandom je razodelo med l. 1823. in 1870. odmik 420 metrov, potakem se je Groenland odmikal za 9 m na leto. Toda od 1870 do 1907 je razstoj znašal 1.100 m, torej 32 m na leto.

Merilo se je kajpada po različnih metodah, ki niso bile vse enako vredne. Ohraniti bo treba najzanesljivejše. V zadnjem času, med 1922 in 1927, so dognali, da se Groenland oddalji za 36 metrov na leto.

Amerika se baje takisto oddaljuje, pa ne več ko za 3 cm na leto. Razen tega se v obdobju 11 let Novi svet zdaj bliža, zdaj oddaljuje od nas.

Po H. de Varignyju.

POTRESOMERI IN VREME

Seismografi, s katerimi se beležijo tresljaji naše zemlje na brezkončnem papirnatem traku, so tako tenkočutni instrumenti, da tudi v mirnih obdobjih rišejo zmerom nekoliko valovito črto. Tem ta. jinstvenim šibkim tresljajem niso mogli priti na sled in so jih zato kratko krstili za pulzacije. Šele v najnovejšem času se je posrečilo odkriti neke odnose med jakostjo teh pulzacij in vremenom. Čim se pulzacije pojačijo in zgoste, sledi skoraj zmerom v nekaj dneh jasno vreme, v nasprotnem primeru pa je pričakovati slabega vremena z nizkim barometričkim tlakom. Nemara bodo postali časoma tudi seismografi pripomoček za vremenske napovedi.

PREPROSTA BESEDA

IVO SORLI

Zgodba se je izvršila v čedni gostilni blizu Trsta. Prišli smo bili štirje dečki iz mesta in posedli po tamošnji ljubeznivi navadi okrog ognjišča v prostorni in svetli kuhinji, pa hajdi nekaj pijače gori.

Saj pijača je bila takrat — prekletega leta šestnajstega — edina prehrana, ki si jo po gostilnah še dobil. Toda zdravemu želodcu se tudi najboljše vince — in kakšno raste tam! — kaj hitro ustavi. Tako smo se kmalu začeli plaho spogledovati, ali bi prijazni gostilničarki vendar ne rekli za komadč kruha.

»Ah ljube dušice, odkod?!« je plosknila z obema rokama, ko se je naposled stari njen znanec Luka vendar opogumil. »Tisti gržljaj, ki ga dobimo na karte, še za našo ubogo Milico ni. Sreča božja, da je že tako pametna in ne pričakuje več! — Ampak, gospodje, malo polente bi vam morda lahko skuhala, če bi jo morali? Samo nikomur potem ne pravite, prosim, drugače mi jutri pridrvi pol Trsta gori! Sosedica Nina tu spodaj je zadnjič dobila pet kil fižola in ga privoščila ljudem — zdaj že ves teden procesija, da se človeku srce trga, ko ni več, pravi.«

Ha, polenta! Kar prosimo seveda! In smo še sami pridno obračali, da bo boljša; a v zavesti, da vinske duhove spet enkrat za silo lahko pokrijemo, smo tudi čaše malo hitreje praznili.

Saj spočetka je borna jed še nekako teknila; toda tako le suho in samo na sebi se ti vendar le prekmalu upre. Vinski duhovi ti tudi domišljijo razžive, da spomini kar kriče še po koščku sira ali vsaj pošteno kislem radiču.

»Vrag vzemi, meni kar noče več dohi! je nenadoma vzkliknil Ludvik. Pri tem so se mu oči kakor mimogrede zapičile v podobo Franca Jožefa na oni strani poleg ure — zapičile, zadržale in že je odletel ostanek polente, ki ga je imel fant v roki, naravnost tja čez... »Ti, mrcina, si nam jo skuhal, pa jo še pospravi!«

Bog ne daj, da bi človek odobraval in pogled na že mrtvega starca, ki je dve leti pozneje z glavo navzdol visel po tržaških oknih tisti dan, ko so vkorakali osvoboditelji, je bil gotovo oga-ben. Toda zato zdajci vsa tista pest po-

DR. IVO SORLI

lente ni nič manj groteskno tvorila sestavnega dela nemilega obraza. Pri tem se je rumena gmota natančno prilagodila obrisom svetovnoslavne brade, da še telesni brivec ne bi bil imel kaj več popravljati.

Bolj temu nego onemu smo se vsi glasno zasmejali; a kar samo se je nekako napravilo, da smo se takoj nato velikó bolj tiho poslovili in odhiteli po strmini navzdol.

Drugo jutro se je komaj zdanilo, ko je Ludvik rezko potrkal pri meni.

»Ti, ali nisem jaz sinoči tam gori cesarju kos polente v glavo zagnal? In ti, ki si bil vendar še najbolj pameten, nisi pomislil, da mas šala lahko vrat stane?« je hropel ves blede.

»Saj sem gospe takoj rekel, naj sname in ona je ključke za nami dvakrat obrnila.«

»Sname! In ne veš, da se bo na zakajeni steni poznala vsaj lisa? In da bodo orožniki z drugimi ovahudi izpraševali, kje je stari ded? In da ima Mitica šele osem let? Kar vrglo me je iz postelje, ko so me pravkar huđe sanje zbudile. — Alo, kar pojdiva! Mogoče se da še kaj rešiti!«

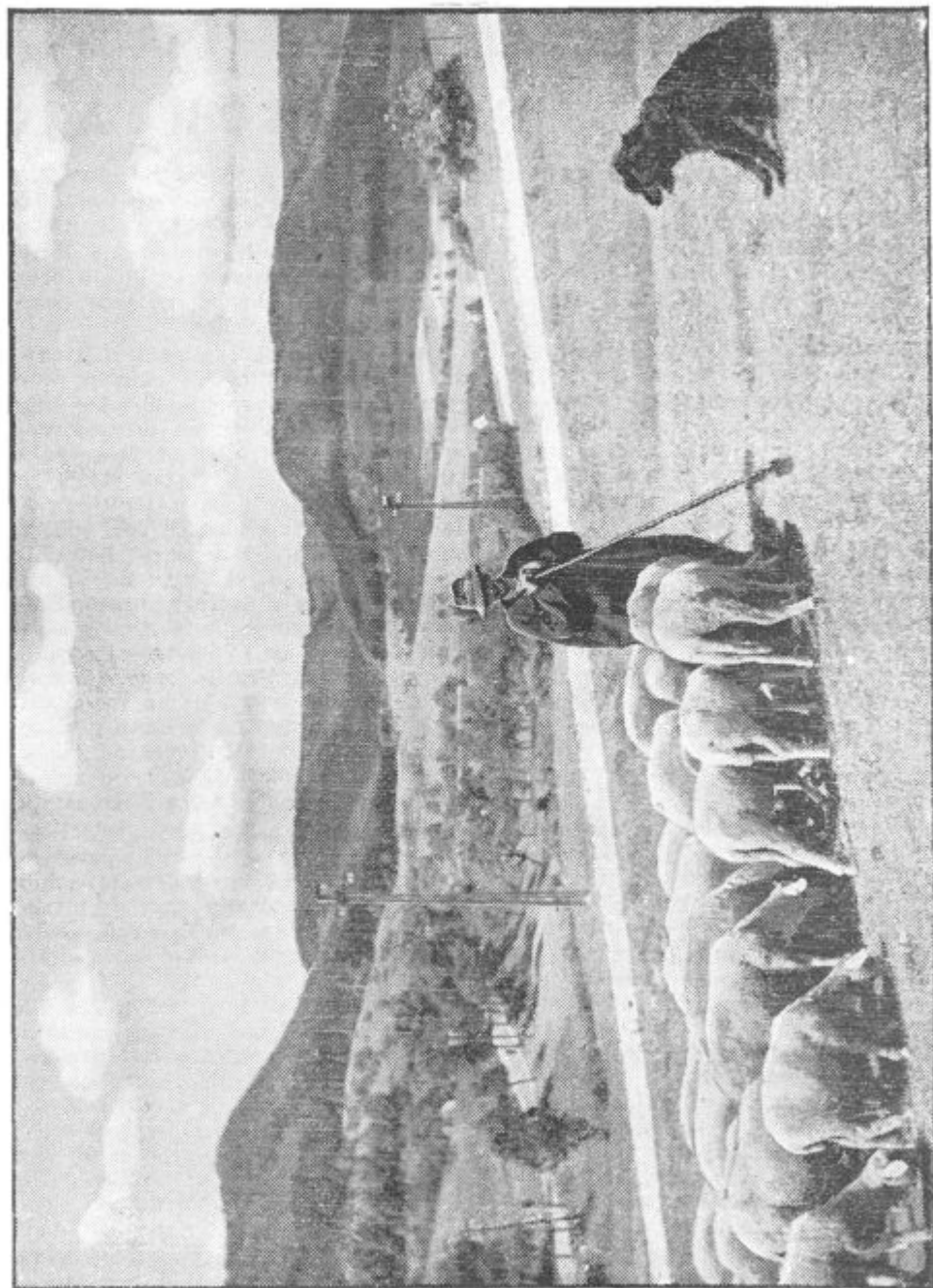
Deset minut pozneje sva že ostro korakala v hrib. Na poti tik pod vrhom sva srečala orožnika in ga posebno vljudno pozdravila.

Gori na slemenu pa je pravkar božje sonce obililo lepo, še miado ženo, ki je s svojo zlatolaso hčerjo stala pred hišo.

»Gospa, za božjo voljo, kaj bo?« je blaznil Ludvik.

»Zaradi onega sta prišla? O otroka! Izvolita z mano!«

Počasi je odkorala v kuhinjo in pokazala na steno. In gori je spet visel stari cesar, kvečjemu še bolj svetel in

PASTIR NA PLANINAH

čist, in nihče ne bi bil rekel, da ga je sploh kdaj kaj zadelo.

»Gospa, pa kako ste to napravili? Šipa se je vendar popolnoma zdrobila!«

»Marija s Svete gore iz moje spalnice jo je posodila — ona bo ta čas že potrpehla. Stari je bil itak potreben, da ga kdo spet enkrat pošteno obriše. Čeprav pravijo, da tak potem dolgo več ne živi...«

»Joj, gospa! Kaj pa Milica? Otrok še ne razume in...«

Visoko se je lepa žena vzravnila in nikoli ne bom pozabil veličastva njene preproste besede:

»Gospod! Jaz sem svojo hčer tako vzgojila, da niti na natezalnici rojaka ne izda!«

ODKOD SLANOST MORJA?

V pustolovskih romanih izkoriščajo vedno znova stari motiv o brodolomcih, ki so na samotnem morju dolge dneve nezrečeno trpeli za žejo in so na zadnje skočili v vodo, da bi jih vsaj malo ohladila in jih s tem obdržala še nekaj časa žive. Pri tem so nenadoma odkrili, da je morska voda vsa pitna. Nevede so se na svojem splavu približali izlivu Amaconke, ki vali v morje tako ogromne mase sladke vode, da prevladuje ta absolutno tako daleč od bregov, da nabrežja sploh ni videti.

Isto dogodivščino bi srečni nesrečniki doživeli lahko v Vzhodnem morju, kajti tudi to je pred Leningradom pitno — seveda za ljudi, ki bi v podobnem položaju ne postavljali v tem pogledu previsokih zahtev. Prav tako bi bile v Kaspiškem morju pred izlivom Volge. Tudi tam je morje na kilometrsko daljavo »sladko«.

Drugače pa je morska voda, kakor je dovolj znano, za človeka, za večino kornih živali, za polja in vrtove neuporabna. Glede vrtov in polj bi bilo seveda omeniti, da je vendarle cela vrsta kornih rastlin, ki morsko vodo prav dobro prenesejo in jo naravnost potrebujejo. Med njimi je pred vsem kokosova palma, kar je velik blagoslov za tisoče tropskih otokov, kajti če bi kokosova palma ne prenesla morske vode, bi bila ogromno večina teh otokov pušta in neobljudena. Tako pa je kokosova palma njih glavna rastlina, ki daje tudi človeku živeti, saj se da izkoristiti na tisoč načinov.

A ljudje bi morali umreti od žeje sredi največjih vodovij te zemlje. Poskusili so sicer, da bi napravili morsko vodo pitno s pomočjo destilacije in kot veliko posebnost navajajo neke Angle-

že z gvanskih otokov pod ravnikom, ki pijejo tako predelano morsko vodo. To bo pa bržkone bajka, kajti vsak izmed nas, ki bi si skušal gasiti žejo z destilirano vodo, bi moral prav kmalu opaziti, da mu postane od nje prav tako slabo kakor od mornice.

Tisto, kar človek v morski vodi najmanj zdrži, pa ni morda okus po kuhinjski soli, temveč grenki okus po žvepljenih solih. Vseh teh primesi vsebuje morska voda na tisoč delov kakšnih 30 do 36 delov. Razna morja se v tem zelo razlikujejo. V Atlantiku dobimo n. pr. povprečno 35.3 dela soli, v Severnem morju 33 delov, v Jadranu, ki je zelo slan, 37 delov v morju pri Kreti 39.5 dela, v Sueskem prekopu 60 delov. Mrtvo morje pa je prava kaša z 200 do 260 delov soli, v kateri ne more živeti nobena žival in ki je tako gosta, da se človek v njej ne more niti potopiti. Nasprotno pa je Baltsko morje skoraj sladko. V Kieškem zalivu vsebuje samo 10.5 dela soli, ob vhodu v Botniški zaliv 4 dele, pri Kronštatu pa komaj 1 del.

V splošnem pa je v morjih povprečna toliko soli, da bi iz nje nastala na dnu vseh morij 57 m debela plast, če bi voda nenadoma izhlapela. Ta sol bi sestojala iz 78 delov kuhinjske soli, iz 9.5 dela klorovega magnezija, iz 6 delov grenke soli, iz 4 delov mavca in 1.5 dela klorovega kalija. Ostanek sestoji iz najrazličnejših snovi, celo iz zlata. Saj je znano, kako si prizadevajo, da bi to zlato pridobivali na veliko. K temu bi bilo pripomniti, da je v 1000 lit. morske vode nekaj več nego za 20 par zлата. Nu, morja je pa tudi toliko, da bi vsakemu zemljanu iz nje lahko podarili za okroglo 60 milijonov dinarjev zlata, če bi ga vsega pridobili iz slane vode. Na isti način pa bi bilo morje

tudi neizčrpen rudnik za srebro, cink, baker, svinec, mangan in še mnogo drugih kovin.

Nastane vprašanje, kako so vsa ta bogastva s soljo prišla v morje. Stara šolska razlaga, da jih vali vanj tekoča sladka voda, ki jih sama na sebi vsebuje sicer silno malo, je videti zelo privlačna. Seveda če se vrši neprestan dotok teh trdih snovi v morje, tedaj mora njih množina sčasoma postati zelo velika, kajti iz morja izhlapeva samo kemično čista voda. A vendar ta razlaga ni povsem zadovoljiva. Pomisliti moramo, da bi potemtakem primes trdih snovi od pamtivekov stalno naraščala, ali z drugimi besedami, da je bilo morje nekoč sladko. Temu pa nasprotuje cela vrsta dejstev. Korale so n. pr. prave prebivalke slane vode ki takoj umrejo, če jih presadiš v manj slano vodo, nego je povprečna mornica. Teh koral pa je bilo v pračasnih časih in tudi pred dobo premoga celo več nego danes, saj so ustvarile cela ogromna, tisoče metrov visoka gorovja. Isto velja o nešteti drugih živalskih vrstah, ki jih nahajamo kakor danes v najstarejših časih zemeljske zgodovine v skoraj nespremenjenih oblikah. To bi pomenilo, da se slanost morij od pračasnih časih do danes ni zmanjšala, kvečjemu je bila nekoč še večja.

Drugi razlog, ki se upira tradicionalni razlagi o postanku slanosti morij, je ta, da ima morska voda po količini svojih soli, zlasti pa po klorovem ma-

gneziju lastnost, da morajo vsi v njej plavajoči trdni delci, kakor apno in glina, sestiti na dno. Sladka voda ima to lastnost v veliko manjši meri. Na ta način se v morju usedajo plasti, ki so na stotine metrov debele. Ker pa izvirajo takšne plasti tudi iz najstarejših časov zemeljske zgodovine in sestavljajo danes gorovja, moramo sklepati, da je bilo morje nekoč pač najmanj tako slano kakor danes.

A od kod potem morske soli? Upoštevati moramo, da je natrija in klora, sestavin kuhinjske soli, v zemeljski skorji izredno malo. Morje ju torej od tu ni moglo izlužiti, nasprotno velikanski, gorovni skladi kuhinjske soli, ki jih dobimo tu in tam, so samo znak, da je bilo to nekoč morje. Najdružnejši misleci so torej prišli do domneve, da je sol bistvena in pradavna svojina morij samih, nastala je z morji vred istočasno in skupaj z njimi. Ko je začela zemlja pod vplivom ohlادitve izgubljati svoje plinasto stanje in so se velikanske množine vodne pare v ozračju spreminjale v vodo ter začele postajati morja, so se mešale z njimi tudi klorove in natrijeve pare, ki so bile prej v ozračju. Reke so potem dodale tudi svoj delček.

Nu, to je samo domneva, čeprav ji ni mnogo oporekati. Toda prave teorije, ki bi nam razložila izvor morja in njegove slanosti navzlic takšnim domnevam danes še nimamo.

Heze Spitzmann; SOLMASTER

KAREL VELIKI IZBRISAN IZ NEMŠKE DRUŽINE

Ker je porazil saksonskega vojvodo Wiltikinda, je Karel Veliki veljal že za izdajalca v Hitleriji. Za nameček pa so ga že izključili iz nemške obitelji. To je storil profesor dr. Dettweiler v obzorniku »Deutschlands Erneuerung« (Nemška obnova). Profesor raziskava prednike vladarja, ki ga značilno piše »Karl (d. Gr.)«, in ugotavlja, da so očetovi dedje iz Valonije. Valonija pa se votče šteje za keltsko deželo. Drugi dokaz za Pipinovo nearištvo: ta hiša je prišla v zgodovino po nekem izdajstvu »popolnoma tujem germanski duši.« Če torej po nekem sodobnem domisleku Karel Veliki ni vnuk židovske babice, ga pa njegovo valonsko pokolenje ne dela nič manj priskutnega izbranemu plemenu. Germani ga zametajo, drugi pa ga bodo z zadoščenjem vzeli med svoje.

F I L A T E L I J A

Spominske znamke za marsejsko obletnico

Za obletnico atentata v Marseilleu je izdela naša poštna uprava posebne spominske znamke, ki emu jih že v zadnjih številkah naznanili. Znamk je izšlo pet, in sicer po 75 par v smaragdno zeleni barvi, po 1.50 dinarja v cinobru, po 1.75 dinarja v čokoladni barvi, vijoličasto višnjeva po 3.50 di-

narja in vinsko rdeča po 7.50 dinarja. Znamke so tiskane v polah po 10×10 kosov in zobčane linijsko 11½. Papir je kredast, barve pa delno anilinske. Kakor se vidi iz slike, so znamke skrajno dijetantsko izdelane. Potrebno bi bilo, da bi začeli pri nse že vendar enkrat izdelovati oenutke za znamke umetniki, ki imajo kaj zmisla za znamke. ne na razn obrtniki. Naklada še ni znana, pravijo pa da so izšle tri nižje vrednote v nakladi po 500.000 kosov, višji dve pa po 200.000. V Slovenijo je prišlo znamk prav malo, ker so jih večino rezervirali za Zagreb in Beograd. Vse kaže, da bo ta serija kmalu pošla in da bo imela precejšnjo vrednost.

Licitacija spremnic iz leta 1931

Četrtega novembra bo pri poštnem ravnanstvu v ekonomatu licitacija poštne spremnic iz leta 1931. Vseh spremnic je 1769 kg in bo znašala izključna cena za veak kg 10 Din. Najmanjša količina ki se lahko draži je 20 kg. V tem škartu bo prvič tudi nekaj znamk druge beogradske serije (tista ki je bila pozneje pretiskana s črnim robom), toda samo nižje vredno-

te, ker so izšle višje šele leta 1932. Kakor vse kaže, med filatelisti za ta škart ne bo posebnega zanimanja in je prav verjetno, da ga bo doletela usoda lanskega, ki ga ni še nihče zdražil. Ta lanski škart se zdaj prodaja v ekonomatu v količinah od enega kg dalje po 25 Din za kg.

Nove znamke

Bolgarija je izdala novo spominsko serijo za obletnico smrti narodnega junaka Hadžija Dimitra. Serija obsega pet znamk in sicer po 1 lev (90.000), 2 leva (80.000), 4 leve (30.000), 7 levov (30.000) in 40 levov (30.000 kosov).

Napaka na nemških znamkah

Na spominskih znamkah, ki jih je izdala Nemčija za obletnico rojstva Bacha in Händla, so opazili zanimivo napako. Na 17 znamki pri najvišji vrednoti je letnica »1685« pogrešno napisana, tako da se bere »1585«. Nemška poštna uprava je delno izločila te znamke in jih zamenjala z drugimi, tako da bo napaka precej redka.

Razprodane znamke za srebrni jubilej

Indske znamke za srebrni jubilej so že razprodane. Kakor kaže, bodo zdali novo naklado, ker je zanje dosti zanimanja.

Ruske znamke za polet okoli sveta

Ruska poštna uprava je izdala znamko po 10 konejk iz serije Čeljuskincev s pretiskom »Polet Moskva - San Francisco čez severni tečaj 1935 - 1 rubelj«. Pretisk je v rdeči barvi, naklada znamk pa 10.000 kosov. Ta znamka je bila izdana za ponesrečeni polet letalca Levanevekega.

Spominske znamke v Braziliji

Za 100-letnico ustanovitve države Rio Grande do Sul je izdala pretekli mesec brazilska poštna uprava posebne spominske znamke.

Nova naklada Lyautey-jeve znamke

Kakor smo že poročali, je spominska znamka po 5 frankov ki je izšla v francoskem Maroku v spomin na nedavno umrlega francoskega maršala Lyauteya, pošla. Zato so napravili novo naklado 10.000 kosov.

Italijanska Somalija

Štiri vrednote pokrajinskih znamk iz leta 1932 so izšle v novem zobčanju 14 namestu 12. To so znamke po 20 cent rožnata po 25 zelena, po 30 rjava in po 50 violčasta.

V kratkem izide

Maroška znamka s sliko maršala Lyauteya, katere pribitek je namenjen za postavitev spomenika temu francoskemu narodnemu junaku, je razprodana. Pripravljajo novo neizpremenjeno naklado.

Belgijski kralj je dal dovoljenje za izdajo posebne znamke v spomin poneorečene kraljice Astride. Znamka bo dana v promet meseca novembra in se bo prodajala do začetka januarja. Pribitek bo namenjen za zatiranje jetike.

Francija bo izdala posebno znamko v spomin izumitelja barvne fotografije Louisa Lumierea. Prav tako bo izšla v kratkem

tudi spominska znamka za pesnikom mar-sejeze Rougetom de l'Isleom.

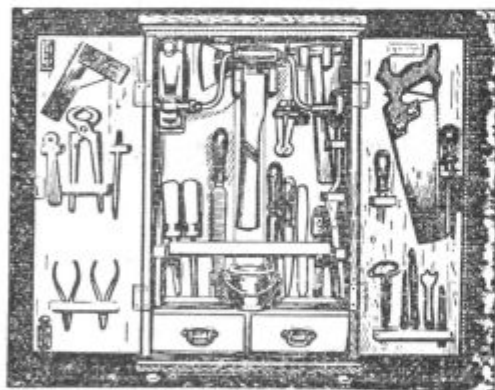
Malo statistike

Nedavno je poteklo sto let, kar so izšle prve znamke. V začetku se je odločilo zanje le malo držav, tako da jih je med leti 1840 in 1849 izšlo vsega skupaj samo 70. V naslednjih petih letih jih je izšlo že 380. Če bo izdajanje znamk napredovalo s takšnim tempom kakor doslej, računajo, da jih bo izšlo od leta 1935—1939 nad 10.000. Doslej je izšlo na vsem svetu okoli 75.000 znamk.

Č L O V E K I N D O M

ORODJE ZA VSAKDANJO RABO

Omara z orodjem zmerom prav pride pri hiši. Ni potrebno, da bi bila velika, ker moramo vsa večja popravila itak dati obrtniku v roke. Samo kladivo, klešče pa nekaj starih žebeljev in vijakov je pa spet premalo. Srednja garnitura z najpotrebnejšim se najbolje obnese.

Omara z orodjem

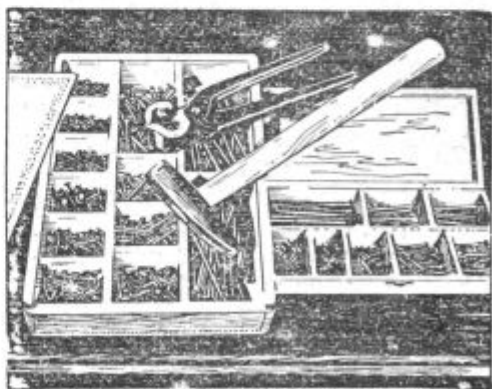
Kaj si omislimo, je v prvi vrsti odvisno od tega, ali premoremo lastno hišico ali pa samo lastno stanovanje.

Začnimo z najpotrebnejšim. Ko se pripravljamo novo stanovanje, je treba to in ono obesiti na stene. Pritrjevanje žebeljev z lesom in mavcem si lahko prihranimo in rajši zabijemo v zid drobne jeklene igle. V ta namen je potrebno lahko, nekako 75 g težko kladevce. Nabavimo si pa tudi še večje ca 200 g težko kladivo za težja dela. Na vsakem boljšem kladivu je zabeležena njegova teža. Za ruvanje žebeljev potrebujemo navadne klešče z ostrimi čeljustmi, potrebne pa so pri hiši tudi še ploske klešče za žico. Vijaki se seveda ne zabijajo s kladivom, ampak privijajo in odvijajo s privijačem. Privijač mora biti na koncu raven in oster

toda ne kakor nož. Končni rob mora biti tudi v skladu z velikostjo vijaka, ker se sicer vijakova glava pokvari in se ne more več odviti. Privijači morajo biti iz dobrega jekla. S privijačem nikoli ne smemo sekati lesa. Za ta posel moramo imeti dleto, ki ga pa seveda spet ne smemo uporabljati za pritegovanje vijakov. Rezilo dleta mora biti zmerom ostro nabrušeno, drugače je delo z njim trikrat naporno.

Tako imamo kladivo, klešče, privijač in dleto. Potrebujemo še sveder, za navrtanje lukenj, v katere pridejo vijaki. Svedri so poceni in si zaradi tega takoj nabavimo različne velikosti.

Posebno poglavje so žage. Tako zvaní »lisičji rep«, toga jeklena klina z ročajem je prav primerna, kadar je treba obžagati kakše deščice ali količice. ako pa hočemo skrajšati n.edeninasti drog za zavese, je že bolje vzeti posebno žago za kovine, ker se lisičji rep prehitro skrha.

Praktičen zaboječek za žeblje

Za nujna dela na vrtu potrebujemo še eno ali dve sekiri, ročno vrtalo z raznovrstnimi svedri, oblič in po potrebi še kako drugo specialno orodje.

Za najskromnejše potrebe zadostuje tudi tako zvano kombinirano orodje. Je to votel ročaj, v katerem je spravljen sveder, privijač, dleto, šilo in na koncu se lahko privije še kladevce, ki je na ploski strani preklano, tako da se s tem precepom pulijo žebli. Z orodjem je prav tako kakor s človekom, čez svoje moči se ne sme narezati. Dobro blago in dobro ravnanje z njim se zmerom najbolj obnese. jn

FRANCIS PLANTE

(1838—1934)

»Rafael klavirja« se je zgodaj, prezgodaj odtegnil svetu in javnemu delovanju. L. 1880 si je kupil posestvo polno divjadi in ter je bil do konca lanskega leta starešina francoskih lovcev; sedaj ga nasleduje 93 letni Th. Garnier.

Ta rojak Francisa Jammesa je nastopil s 7 leti na dobrodelni tomboli. Po končani prireditvi ga je predsednik prinesel k njegovi materi, rekoč: »Najlepši dobitek, gospa, ste zadeli vi!« Tri leta starejši Saint-Saëns (sensans) je nastopil prav tako mlad. Ko sta se dolga, dolga leta pozneje menila o detinskih spominih, mu je rekel Saint-Saëns: »še pomniš... tačas sva bila čudoviti deteti, a zdaj sva razsipna starca.« Planté pa se ni zmenil za poklon: »Starca, starca,« je momljaj, »govori o sebi, prijatelj!«

Planté je ostal do zadnjega čvrst in čil. Znani so mu bili najmodernejši skladatelji: Darius Milhaud, Prokofieff, Honegger nič manj nego zastopniki XIX. stoletja:

Liszt, Mercheles, Berlioz, A. Rubinstein, Klara Schumann, Thalberg.

»Nekoč sem moral koncertirati v Napoli,« je pravil romanopiscu H. Bordeauxu, pred katerim je bil pravkar odsviral tarentelo, »in sem zaman iskal Erardovega klavirja. Na razpolago je bil samo Thalbergov. Ta mi ga je blagohotno posodil, vendar prenesti bi ga moral jaz na svoje stroške. Najel sem 12 nosačev in osla. Na pol pota so obstali, češ, da so trudni. Dal sem postaviti klavir na noge in zaigral to tarentelo. Vseh 12 nosačev je pričelo plesati. Samo osel in jaz sva ostala na svojem mestu. Tedaj pa so privolili v to, da bodo nadaljevali pot.«

Iz Plantéjeve igre je vrela nežna luč, ki je oblivala muzikalni tekst. Knez Radziwill ga je nekoč opredelil z laskavo pohvalo: »Igrate, kakor je igral Chopin.« Najlepše pa je to, da se umetnik, ki ga je slavila vsa Evropa, ni opijani ob kadilu hvale. S 95 leti je pokazal svojemu poslušalstvu, da »še ni preveč opešale. Marsikak današnji virtuoz je iz Plantéjeve kariere posnel nauk plemenite vneme, s katero je služil glasbi. A.

KREPOST, KJE SI?

Kot stražar jezika je Valéry pripomnil, da je »virtuz — čednost — umrla, oziroma da pozabljenih!

božičem, a toliko nesmrtnikov je dodobra postavila na krmilo Razum, mu je dala za es smrti poslednj A. »več ne tiska, v nobeni družbi se več ne izreka. Pa vzrok? Ko je velika revolucija nosil. Če bi darovalec velikega volila prišel

Predsednik Francoske Akademije je po Doumicovi razglasitvi slovestvenih nagrad za 1934 poročal še o razdelitvi daril za čednost. Obširni njegov govor je zvenel pogoržitve? Ali pa zato, da zatemiš Richelieu-Rochefoucauld, Stendhal, Forain, ali mu morda ne bi rekli: »Daroval si toliko, da si pomiriš vest zaradi dvomljive svoje obred sodbo, kjer bi se zasliševali kak La ja in toliko bivših članov Stiridesetorie?« Montyonovo ime se omenja vsaj pred vsakim sto ko bridka ironija, naperjena proti članom Akademije in drugim činiteljem. Kot popoln novinec v takem vprašanju je obudil v spominu zanimivo zgodbo. Ko so Talleyranda vraščali, ali veruje v Biblijo, je pritrtil z dvema neopremagljivima dokazoma: »Najprej, ker sem škof v Autun; potem pa, ker je čisto nič ne razumem.«

Ko je pred 300 leti Richelieu ustanovil Akademijo kot čuvarico francoskega duha in jezika, je imel trden namen. A potem pride neki Montyon in namoti Akademijo s plovco, da bo do konca sveta delila nagrade za opano krepost. Krepost je torej nastopila v politiki. Zlasti Robespierre jo je strašno cenil. Politična gesla se pa kaj na-

glo obrabijo. Okoli 1840 postaja krepost sumljiva. Kdo bi si upal izpregovoriti o njej v pričo Beylea, Mérimeeja, ne da bi ga zadel karajoč pogled?

Sredina preteklega stoletja je namreč klimakterična doba, kritičen čas za vzvišeni francoski slog. V govorih in knjigah se čedalje redkeje dopuščja izrečno priznanje plemenitih čuvstev. Kakor da je zavladata nova sramežljivost. Valéry bi bil lahko še namignil na parnasovsko geslo: *sois impassible, bodi brezčuten!*

Še na nekaterih drugih vzledih je govornik pokazal spremembo mišljenja in pojmov. Nравstvena ocena se je presukala. Ako se bo človeška družba popolnoma socialno uredila, bo ta preokret še znatnejši. Neki krepostni čin bi vsekakor izgubil svojo vrednoto, drugi pa postali indiferentni. In nekdanjo krepost, potisnjeno med staro šaro, bodo tačasni učenjaki tolmačili: dušna sila, ki je pred nekaj stoletji porajala posamezniške poskuse, da bi z lepimi in žlahtnimi dejanji ublažili nedostatke slabega in premaganega družabnega stanja.

Na stara leta se človek očividno keca, da je v Edenskih nasladnih vrtovih utrgal sad, ki daje spoznanje dobrega in hudega, ne pa sad Zivljenjskega drevesa, ki bi ga bil storil nesmrtnega in ga pustil slastno neodgovornega. Adam nemara pričlenja ravnati, kakor da je v ratu pokusil drugi sad. Posleí noče več vedeti za dobro in za zlo.

Ta nova nevednost — oziroma ta rastoča nebržnost — se prav jasno kaže iz mnogih mladih podrobnosti v naših šegah in navadah. Ponestilivost nasproti tolikim stvarim, ki bi bile svoje dni vzbujale pohujšanje; senožna in prijetna streljivost; lahkotna mnogoletnost naših družabnih zvez in stikov; velika svoboda v pisanju in prireditvah; razvada, segati na vsakovrstnih priromskih, ki se je razlegnila iz politike in knožije v zasebno življenje, vse to ni nič kaj pripravno da bi dalo nekdanji pomen kreposti.

Še več: človek si je napravil nekako filozofijo iz tega nравstvenega položaja. V dušeslovnem ozračju naše dobe plavajo neki abstraktni pojmi, ki se čudno spaisajo s popustljivostjo naših nравi. Radi govorimo o relativnosti in objektivnosti; nekam megleno govorimo o vsem, kakor bi se dala slednja stvar obravnavati kot fenomen.

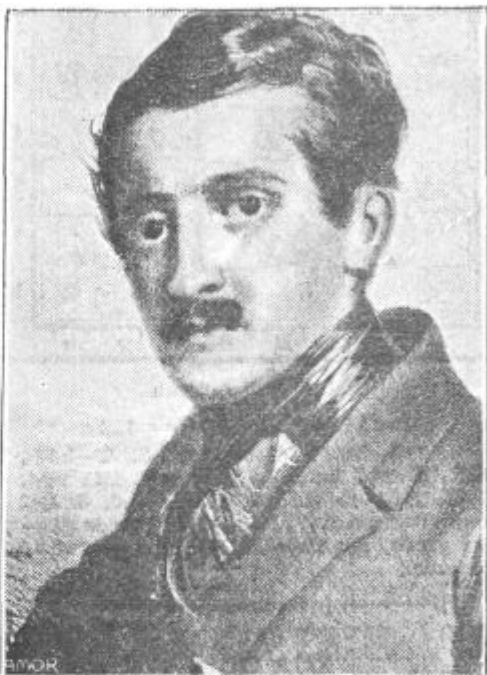
Svoje poročilo je P. Valéry (o katerem glej Zis 1931, knj. 10, št. 21) končal z zabavnim nomenkom, ki ga je imel z vseмирskim reporterjem s Pasle zvezde. D

ALEKSANDER CALAME

(1810—1864)

Svícarska slikarska šola XIX. stoletja se malce preraja. O Leopoldu Robertu je lani objavila knjigo gospa Dorette Berthoudova, še popolnejšo pa napoveduje gospa Florentinova. Nedavno je A. Schreiber-Favre dal na svetlo veliko študijo o našem naslovniku.

Aleksander Calame, rojen v Vevey-u, je prvič razstavil l. 1838 v Salonu in prejel zlato svetinjo. Do smrti je pozneje dobival slična odlikovanja, ki so svoje dni pomenila veliko reklamo; prodajal je, kar je hotel iz svojih del, ne samo po Švici in Parizu, marveč tudi po Nemčiji, Belgiji, Nizozemski, Angliji, celo po Rusiji. Ko je umrl, zas je pljučno boleznijo v Mentonu, eo ga vsi listi primerjali Corotu, Courbetu, Milletu, Daubigny-ju, sovrstnikom, ki so ga vsi preživeli.

Našim sodobnikom ugajajo, kolikor je Calam-ovega dela znanega, še najbolj študije po naravi. Vsebujejo neposredno resničnost in učinkovito poezijo. Zlasti je lepo risal smreke. Eugène Rambert, ki je posvetil Calame-u velik spis, je navdušeno vzkliknil: »Alpska smreka ima slog, namreč slog alpske krajine. Ako danes to vsi vemo, nas je Calame tega naučil. Najčastitejši stari Ruysdaelovi hrasti, najslikovitější, najljubezniveje portretirani niso živejši od Calame-ovih smrek«.

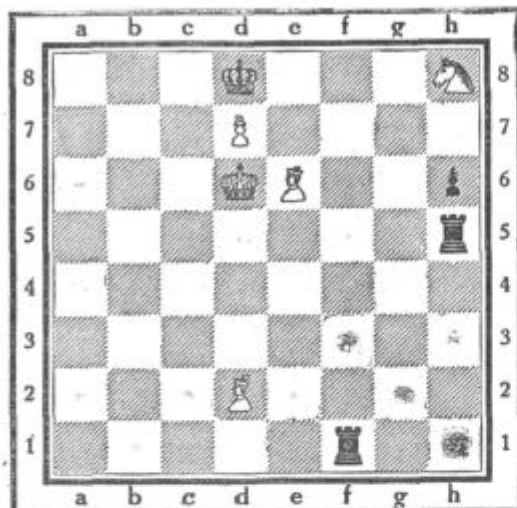
Vse kaže, da se mu bo slava pomladila.

M. C.

PROBLEM 133

Hans Rick

Mat v treh potezah

Rešitev problema 132

1. Te6—h6, Kf4—e4 (a). 2. T—h4+, Kd5, 3. Db3 mat. 2... Kb3, 3. Df1 mat. 1... Kf4—f5 (b). 2. Df3+, Kg5, 3. Le3 mat. Tudi po 1... Kf4—g5 (c) pride glavna grožnja 2. Th6—h4 kot tiha poteza do veljave.

ZA BISTRE GLAVE

174

Starost dveh bratov

Petrček in Tonček sta bila brata. Nekega dne ju je vprašal prijazen stric: »Koliko let pravzaprav štejeta?»

»Sedaj sem baš štirikrat bolj star od Tončka, toda v šestih letih bom samo dvakrat starejši,« je odgovoril Petrček. Koliko sta štela let?

Rešitev k števil. 271

(Trije trikotniki z eno samo premico)

To je mogoče, če gre za četverkotnik, pri katerem je en vogal upognjen noter.

Rešitev k števil. 272

(Jezikovno vprašanje)

Oboje je lahko pravilno. Prvi stavek izraža veselje nad darovano stvarjo, drugi pa nad darovanjem samim.

Rešitev k št. 173

(Zamotana zgodba)

Če je Murnik ugotovil, da je izpil največ kozarcev, tedaj jih je morala tudi ga. Murnikova izpiti največ. Če je Marija ugotovila, da je ga. Korečanova popila toliko kozarcev kakor nje mož, tedaj je moral ta popiti več vina nego Marija. Marija mora biti tedaj Podobnikova, dalje mora biti Spelca, ki je več popila nego Ana, gospa Murnikova. Dame so se torej imenovali: Spelca Murnikova, Ana Korečanova in Marija Podobnikova.

Č R K O V N I C A

Crassus.

Pet zlogov kaže ti deželo bajno,
kjer med in mleko se cedi.

En zlog izpusti, pa preselil trajno
si se med švicarske ljudi.

Pismenki prvi med seboj premeni
in v ta nestvor od spredaj N prikleni:
francosko našel si deželo krajno.

Tri prve érke blazniku oddaj,
tri daljnje kažejo na otok zdej.

Naslednji dve za rimske sta bogove,
z ostankom pa Hrvat in Srb se zove.

REŠITEV ČRKOVNICE V ŠT. S:
lok, čok, jok, lok, pok, rok, sok, tok,
vok (= volk), žok.

Popravi v članku »Ali res operiramo slepiča po nepotrebnem?«:

Na strani 62 prvi stolpec vrsta 26 vstavi: po krvnem in mozgovnem obtoku. Na str. 63 prvi stolpec vrsta 14 od zdolaj mesto zadašnji: zadejšnji. Na strani 78 prvi stolpec vrsta 21 od zgoraj mesto »rešiteljica smrti«: rešiteljica smrti. Na strani 78 drugi stolpec vrsta 19 se glasi pravilno: »če se vnetje ne širi napreč. Na str. 78 drugi stolpec vr. 20 od zdolaj mesto d-kaz: ukaz. Na str. 80 prvi stolpec vrsta 9 mesto iztiho-tapljenih: iztiho-tapljeni. Na str. 80 drugi stolpec vrsta 1 se mora glasiti pravilno: jih je bilo vnetih 49 t. j. itd. — Na str. 79 je treba opomno razširiti tudi na dr. Glonarja in menda na vse besednjakarje izvzemši Pletersnika, ki pravilno razlikuje slepo črevo od slepiča. Dr. M. Černič

UREDNIK IVAN PODRZAJ — TELEFON ŠT. 3126 — UREDNIŠTVO NACELNO
NE VRAČA ROKOPISOV — IZDAJA ZA KONZORCIJ ADOLF RIBNIKAR —
TISKA NARODNA TISKARNA V LJUBLJANI, PREDSTAVNIK FRAN JEZERSEK
Uredništvo in uprava v Ljubljani, Knafljeva ulica 5 — Mesečna naročnina Din 4,—,
po raznašalcih dostavljena Din 5.—